

УДК 634.2:547.918

В.Ф. ЛЕВОН, Н.М. ВАСИЛИШИНА, І.К. КУДРЕНКО, П.А. МОРОЗ

Національний ботанічний сад ім. М.М. Гришка НАН України
Україна, 01014 м. Київ, вул. Тімірязєвська, 1

ДИНАМІКА НАКОПИЧЕННЯ ПРУНАЗИНУ В ПАГОНАХ ПРЕДСТАВНИКІВ РОДУ PRUNUS MILL.

Наведено результати вивчення динаміки накопичення пруназину в однорічних пагонах чотирьох видів роду Prunus Mill. Виявлено відмінності в динаміці накопичення цієї сполуки в досліджуваних об'єктах. Високий вміст пруназину припадає на період зміни фенофаз росту і розвитку.

Для більшості інтродукованих плодкових рослин Лісостеп України є північною межею успішного плодоношення. Певна кількість форм і сортів різних видів плодкових рослин, особливо південного походження, пройшла жорсткий природний і штучний відбір упродовж кількох поколінь. Але всі вони певною мірою пошкоджуються критичними температурами взимку та весняними приморозками, уражуються грибними хворобами, а також іншими негативними чинниками біотичної та абіотичної природи. Стійкість рослинного організму до різних стресових ситуацій визначається адаптивним потенціалом. Важливу роль у процесах пристосування відіграють вторинні метаболіти, які беруть участь у біохімічній адаптації рослин.

Термін "вторинні метаболіти" використовується в біології вже понад сто років — після публікації праць професора Косселя [цит. за 6], який запропонував розділити "складові речовини клітини на первинні та вторинні". За Косселем, первинні метаболіти присутні в кожній рослинній клітині, а вторинні — лише зрідка трапляються в клітинах і не є необхідними для життя рослини. Випадкове поширення цих сполук, їх нерегулярне знаходження у близьких видів рослин свідчить про те, що їхній біосинтез

пов'язаний із процесами, що не є обов'язковими для кожної клітини, і вони мають вторинний характер [6].

На відміну від первинних метаболітів сполуки вторинного метаболізму мають функціональне значення не на рівні клітини, а на рівні цілого організму [4]. Існує думка, що вторинні метаболіти — це сполуки, синтез яких пов'язаний з функціонуванням альтернативних шляхів первинного метаболізму рослин [7]. Ця гіпотеза побудована на наявності в рослинах великої кількості альтернативних шляхів метаболізму, наслідком неадекватності яких може бути утворення вторинних метаболітів, таких як глікозиди різної хімічної будови [8]. Вторинні метаболіти беруть участь у процесі детоксикації продуктів первинного метаболізму [7].

Характерною рисою вторинних метаболітів є те, що їхній біосинтез здійснюється з дуже невеликої кількості вихідних сполук. Так, для утворення фенольних сполук необхідно всього дві амінокислоти — фенілаланін та тирозин [2].

Ціаногенний глюкозид пруназин є одним з характерних елементів метаболізму кісточкових культур, і його накопичення пов'язане з певними фазами або етапами розвитку рослин. Пруназин сам по собі є нетоксичною сполукою, але при руйнуванні рослинних тканин, наприклад, при поїданні твари-

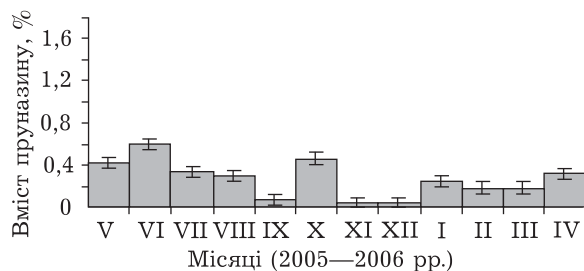

Рис. 1. Динаміка вмісту пруназину в пагонах *Prunus cerasifera* Ehrh. в річному циклі розвитку

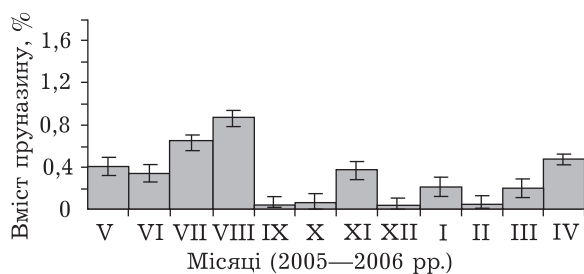

Рис. 2. Динаміка вмісту пруназину в пагонах *Prunus domestica* L. в річному циклі розвитку

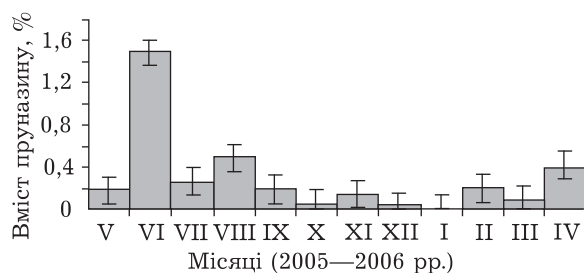

Рис. 3. Динаміка вмісту пруназину в пагонах *Prunus salicina* Lindl. в річному циклі розвитку

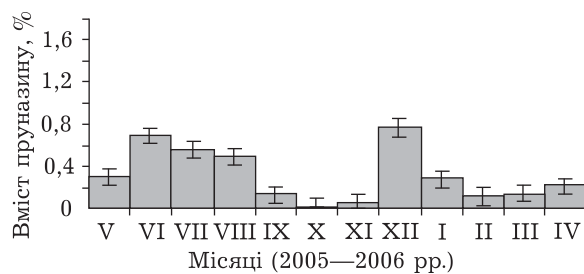

Рис. 4. Динаміка вмісту пруназину в пагонах *Prunus spinosa* L. в річному циклі розвитку

ною, він взаємодіє із специфічними ферментами — гідроксинітрилазою та β -глюкозидазою, внаслідок чого утворюється бензальдегід і синильна кислота. Остання, будучи високотоксичною, захищає рослинний організм від шкідників і ураження патогенними видами грибів та бактерій [3, 5, 9—14].

Мета роботи — встановити залежність між вмістом пруназину в однорічних пагонах (без листя) представників роду *Prunus* Mill. і процесами життєдіяльності в певні періоди. Аналізуючи динаміку кількості пруназину впродовж річного циклу, можна певною мірою з'ясувати його роль в адаптації різних видів до природно-кліматичних умов Лісостепу України.

Для визначення кількості пруназину в різних видах роду *Prunus* було використано методику його гідролізу до синильної кислоти, яку потім відганяли з водяною парою й уловлювали певною кількістю нітрату ртуті (II). Надлишок нітрату ртуті (II) відтитрували роданидом амонію. Для повного гідролізу пруназину подрібнений зразок заливали водою на одну добу в присутності невеликої кількості тимолю як фіксуєного засобу і діетилового етеру для відокремлення органічної фази від неорганічної [1].

Досліджено динаміку накопичення пруназину в однорічних пагонах рослин (віком 20 років) таких представників роду *Prunus*: *P. spinosa* L., *P. salicina* Lindl., *P. domestica* L. і *P. cerasifera* Ehrh. Показово, що максимуми накопичення пруназину припадають на періоди зміни фенофаз росту і розвитку: квітень—травень — активний початок вегетації, цвітіння, ріст пагонів; червень—липень — перша хвиля росту, найбільший приріст пагонів, початок плодоношення; серпень—вересень — друга хвиля росту (при достатній вологості ґрунту), закінчення плодоношення; жовтень—листопад — підготовка до зими (рис. 1—4). У зимовий період відбувається зниження вмісту пруназину. Це можна пояснити зниженням усіх функцій рослинного організму при низьких температурах, станом спокою, коли також уповільнюється ціаногенез. У цих умовах система

збереження ціаногена і гідролітичного ферменту втрачає стабільність, під впливом холоду виділяється синильна кислота, і ціаноген перетворюється на автотоксин [10].

Слід зазначити, що в межах роду *Prunus* спостерігаються значні відмінності у динаміці накопичення пруназину залежно від виду. Виявлено місяці максимального і мінімального вмісту цієї сполуки. Так, високий вміст пруназину в осінній період (період підготовки до зими) зафіксовано у *P. cerasifera* (у жовтні), у *P. domestica* (у листопаді), у *P. salicina* (у листопаді), у *P. spinosa* (у грудні). Можливо тому, що пруназин виконує захисну дію, оскільки високий його вміст корелює з певними етапами в житті рослин.

Отримані результати дозволяють припустити наявність залежності між вмістом пруназину в однорічних пагонах представників роду *Prunus* і процесами життєдіяльності в річному циклі. Характер динаміки накопичення пруназину відрізняється залежно від виду рослин. Тому подальше дослідження вмісту і динаміки накопичення пруназину та його еколого-біохімічної ролі для видів *Prunus* є актуальним завданням.

1. Ермаков А.И. и др. Методы биохимического исследования растений. — Л.: Колос, 1972. — 456 с.

2. Запрометов М.Н. Фенольные соединения. Распространение, метаболизм и функции. — М.: Наука, 1993. — 272 с.

3. Кудренко І.К., Левон В.Ф., Мороз П.А. Динаміка накопичення пруназину в пагонах персика (*Persica vulgaris* Mill.) // Наук. вісн. Чернів. ун-ту. Сер. Біологія. — 2002. — С. 202—206.

4. Лукнер М. Вторичный метаболизм у микроорганизмов, растений и животных. — М.: Мир, 1979. — 550 с.

5. Мороз П.А., Левон В.Ф., Кудренко І.К. Зміни у листках персика (*Persica vulgaris* Mill.) під впливом гриба *Taphrina deformans* Fuck. // Фізіологія і біохімія культурних рослин. — 2003. — 35, № 3. — С. 252—256.

6. Носов А.М. Функции вторичных метаболитов растений in vivo и in vitro // Физиология растений. — 1994. — 41, № 6. — С. 873—878.

7. Пасешниченко В.А. Растения — продуценты биологически активных веществ // Соросовский образовательный журн. — 2001. — № 8. — С. 13—19.

8. Полевой В.В. Физиология растений. — М.: Высшая школа, 1989. — 464 с.

9. Bell E.A. Ecological biochemistry and its development // Phytochemistry. — 2001. — 56. — P. 223—227.

10. Jones D.A. Cyanogenic glycosides and their function. In: Harborne J.B. (ed.) Phytochemical Ecology. — London: Academic Press, 1972. — P. 103—124.

11. Jones D.A. Co-evolution and cyanogenesis. In: Heywood V.H. (ed.) Taxonomy and Ecology. — London: Academic Press, 1974. — P. 213—242.

12. Jones D.A., Keymer R.J., Ellis W.M. In: Harborne J.B. (ed.) Biochemical aspects of plant and animal co-evolution. — London: Academic Press, 1978. — P. 21—34.

13. Kumarasamy Y., Cox P.J., Jaspars M. et al. Cyanogenic glycosides from *Prunus spinosa* (Rosaceae) // Biochemical Systematics and Ecology. — 2003. — 31. — P. 1063—1065.

14. Zagrebelsky M., Bak S., Rasmussen A.V. et al. Cyanogenic glucosides and plant-insect interactions // Phytochemistry. — 2004. — 65. — P. 293—306.

Рекомендував до друку П.Є. Булах

В.Ф. Левон, Н.М. Василішина, І.К. Кудренко,
П.А. Мороз

Национальный ботанический сад им. Н.Н. Гришко
НАН Украины, Украина, г. Киев

ДИНАМІКА НАКОПЛЕННЯ ПРУНАЗИНА В ПОБЕГАХ ПРЕДСТАВИТЕЛЕЙ РОДУ PRUNUS MILL.

Приведены результаты изучения динамики накопления пруназина в однолетних побегах четырех видов рода *Prunus* Mill. Установлены отличия в динамике накопления этого соединения в изучаемых объектах. Максимальное содержание пруназина приходится на периоды изменения фенофаз роста и развития.

V.F. Levon, N.M. Vasilishina, I.K. Kudrenko, P.A. Moroz
M.M. Gryshko National Botanical Gardens, National
Academy of Sciences of Ukraine, Ukraine, Kyiv

DYNAMICS OF ACCUMULATION PRUNASINE IN SPROUTS OF REPRESENTATIVES OF GENUS PRUNUS MILL.

Results of studying of dynamics of accumulation of prunasine in annual sprouts of four species of genus *Prunus* Mill. are resulted. Divergences in dynamics of these compound in investigated objects are established. The high contents of prunasine is necessary for the periods of change of phenophases growth and development.